

Posudek na diplomovou práci

Posudek oponenta diplomové práce

„Vliv zprostředkovaného učení na rozvoj kognitivních funkcí u dětí mladšího školního věku“,

kteřou předkládá Lenka Janoušková

Teorie zprostředkovaného učení představuje nesmírně zajímavý koncept, který se do povědomí české odborné veřejnosti dostal relativně nedávno. Na druhou stranu úzce souvisí s teoriemi L. S. Vygotského, které zaujímají v české vývojové i pedagogické psychologii nezanedbatelné postavení. Autorka předložené práce využila novátorského počínu jedné pražské základní školy, která se rozhodla implementovat principy zprostředkovaného učení do výuky, a pokusila se zmapovat dopady této změny ve vývoji žáků. Diplomová práce tak nejen zkoumá určitý výzkumný problém, ale současně také napomáhá k dalšímu zkvalitnění zcela konkrétní práce ve škole.

V teoretické části diplomové práce se čtenáři setkávají s vymezením všech klíčových pojmů výzkumného projektu. Autorka začíná charakteristikou mladšího školního věku, což je vývojové období cílové skupiny projektu. Jeho popis je vcelku tradičně členěn a poměrně obecný, což zcela nekorresponduje s názvem kapitoly. Přesto oceňuji, že ačkoli se kromě kognitivního vývoje autorka zaměřuje také na vývoj tělesný, emocionální či sociální, snaží se poukazovat na významné atributy vývoje všech uvedených oblastí, které souvisejí s rozvojem kognice.

Všechny následující kapitoly teoretické části souvisejí s teoriemi a prací R. Feuersteina, který jako první představil principy zprostředkovaného učení. Ačkoli název druhé kapitoly působí spíše biograficky, ve skutečnosti se v ní dočteme o klíčových principech zprostředkovaného učení, Feuersteinových názorech na vývoj kognice a významných teoriích L. S. Vygotského a J. Piageta, na které Feuerstein navazoval.

Ještě více se o teoriích souvisejících se zprostředkovaným učením dozvídáme v následující kapitole, která rozebírá tzv. strukturální kognitivní modifikovatelnost, což lze pokládat za nejvýznamnější východisko veškeré další Feuersteinovy práce, i práce jeho následovníků. Přesně v souladu s tímto přístupem je i text psán velmi optimisticky z hlediska potenciálu člověka a možného vývoje každého jedince. Oceňuji, že autorka využívá nejnovější poznatky a čerpá nejen z práce R. Feuersteina, ale také jeho kolegů, kteří v souvislosti s uvedenými teoriemi realizovali řadu výzkumů.

V obdobném duchu autorka pokračuje také v předposlední kapitole teoretické části, v níž se věnuje přímo zkušenosti zprostředkovaného učení. Vysvětluje jeho principy a představuje program Instrumentálního obohacení, který tvoří významnou součást výzkumného designu. V této kapitole narážíme na tvrzení, že „schopnost učit se není vrozená“ (str. 40), což je v kontextu celé práce i představených přístupů poněkud zarážející a zřejmě by bylo vhodné více objasnit (nejedná-li se o překlep v textu...).

Teoretická část je ukončena kapitolou o roli učitele v procesu zprostředkovaného učení. Zde si dovoluji drobnou poznámku – není příliš obvyklé uvádět sekundární citace českých zdrojů. Nicméně v celé práci jsem na toto narazila pouze jednou ve zmíněné kapitole. Teoretická část je psána velmi čtivě a bezpochyby nabízí další možnosti pro rozšíření témat všech kapitol.

Empirická část má s ohledem na jedinečnost projektu kvalitativní charakter. Autorka využívá velmi propracovaný výzkumný design a data potřebná pro zodpovězení svých výzkumných otázek získává z několika zdrojů informací. Mimo to velmi oceňuji, že kromě cílové skupiny, tj. třídy a třídní učitelky ve škole, v níž byla metoda implementována, byla velmi pečlivě zvolena také srovnávací skupina z běžné základní školy. Ve výzkumu bylo využito zúčastněné pozorování, testování vybraných žáků metodou WISC-III a polostrukturovaný rozhovor. Autorka zmiňuje, že z důvodu komplexnosti údajů získaných od třídní učitelky, s níž rozhovor vedla, vždy na konci rozhovoru položila „ukončovací otázku“ (viz str. 55). Čtenáři ovšem není úplně jasné, co je tímto myšleno.

Lze konstatovat, že prezentace výsledků má vzestupnou úroveň. První výzkumná otázka je zodpovězena poněkud stručně a je odkázáno na záznam rozhovorů s třídní učitelkou. Není zcela běžné, abychom ve výzkumu odkazovali na získaná data. Zpravidla se očekává od výzkumníka, že provede kompletní analýzu. Navíc u této otázky postrádám mezi principy zprostředkovaného učení zprostředkování záměru, což není nijak vysvětleno.

Další výzkumné otázky jsou však zodpovězeny velmi precizně a ve značném rozsahu. Je zjevné, že analýza videozáznamů, které byly pro účely pozorování pořízeny, stejně jako analýza rozhovoru s třídní učitelkou žáků, byly časově velice náročné a znamenaly intenzivní výzkumnou práci. Rovněž zpracování výsledků použité diagnostické metody je velmi detailní, přestože výsledky nakonec neukázaly žádný signifikantní rozdíl (což ovšem s ohledem na možnosti statického vyšetření, jímž WISC je, není nijak překvapující). Mimo to samotné výsledky přinášejí nesmírně zajímavé informace o využití metody zprostředkovaného učení (resp. instrumentálního obohacení) a poukazují na její nezpochybnitelný přínos pro rozvoj dětí i samotný proces výuky. Za přínosné pokládám také poukázání na význam metody při její implementaci přímo do vzdělávacího procesu. To je navíc autorkou velmi pečlivě doloženo prostřednictvím analýzy získaných dat i porovnáním dat získaných z experimentální a srovnávací skupiny.

Autorka konstatuje, že zprostředkování záměru se ukazuje ve výsledcích jako nejméně často využívaný prvek zprostředkovaného učení v experimentální skupině. Domnívám se však, že je možné, že s ohledem na průběh práce, kdy na sebe jednotlivé kroky navazují a činnosti se zaměřují na jeden konkrétní záměr, možná není nezbytně tento prvek zprostředkování tolik zdůrazňovat. Je pravděpodobné, že přesah či význam jsou v procesu zprostředkovaného učení mnohem intenzivněji využívány, což se potvrdilo také při sledování experimentální skupiny.

U závěrečné výzkumné otázky je poněkud diskutabilní, zda se skutečně jedná o výzkumnou otázku, nebo spíše o diskusi o aplikaci použité metody. Nicméně informace zde prezentované jsou bezpochyby rovněž cenné.

Empirická část je ukončena diskusí, která má však spíše charakter shrnutí. Poněkud v ní postrádám diskusi výsledků s relevantními zdroji informací, které byly zmíněny v teoretické části.

Přes uvedené drobné připomínky pokládám předloženou práci za velmi kvalitní a především nesmírně užitečnou pro další výzkum ve zvolené oblasti i pro další praktické využití popsaných metod. Oceňuji také, že přestože celkový výzkumný design mohl snadno svádět ke spíše praktickému a popularizujícímu zpracování tématu, autorce se podařilo uchovat kvality odborného sdělení.

Na závěr otázky: Při zúčastněném pozorování autorka v příloze uvádí pozorované kategorie pouze na straně třídní učitelky – byly projevy zprostředkovaného učení sledovány také na straně žáků? A pokud ano, co bylo patrné a jak se lišili žáci v experimentální a srovnávací skupině? Jak se lišil způsob přemýšlení o žácích třídních učitelkách z obou skupin, je toto možné nějak popsat či zhodnotit?

Lenka Janoušková předložila práci, která splňuje požadavky kladené na diplomovou práci. Doporučuji, aby se stala předmětem obhajoby na katedře psychologie UK FF v Praze.

Doporučené hodnocení: výborně

Praha 5. 8. 2011

PhDr. Lenka Krejčová, Ph.D.